

คอนสวณ : ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ในกวีนิพนธ์ “นกชีวิต”

บรรจง บุรินประโคน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

บรรจง บุรินประโคน. (2561). คอนสวณ : ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ในกวีนิพนธ์ “นกชีวิต”. วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย ปีที่ 1(1), 2561 : 74 - 94.

บทคัดย่อ

บทความนี้ มุ่งศึกษาภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด ‘นกชีวิต’ ในด้านการนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน ‘คอนสวณ’ ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิต อันเป็นการมองผ่านกระบวนการตีความใหม่ ที่ว่าด้วยท่าทีของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยศึกษาจากงานกวีนิพนธ์ชุด ‘นกชีวิต’ ผลการศึกษาพบว่า เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ใช้ ‘คอนสวณ’ เป็นภาพแทนเพื่อนำเสนอตัวตนเชิงนิเวศ โดยมีการนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ และบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ฤดูกาล สถานที่ ความเชื่อ ความศรัทธา ชนบท ชุมชนเมือง การเมือง ศาสนา ความรัก ผ่านอารมณ์โหยหาอดีต ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีการนำเสนอผ่านงานกวีนิพนธ์ใน 3 ลักษณะ คือ 1. ตัวตนกับตนเอง 2. ตัวตนกับสังคม และ 3. ตัวตนกับการประจักษ์แจ้ง การมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric) จึงเป็นการยืนยันตนตนที่แท้จริง (Self Realisation) และยังเป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่ว่ามนุษย์กับธรรมชาติล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแสดงความเคารพ อ่อนน้อมต่อมตนต่อธรรมชาติถือเป็นความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่

คำสำคัญ : คอนสวณ, ภาพแทน, ตัวตนเชิงนิเวศ, เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์, กวีนิพนธ์, นกชีวิต

The Gardener : representation of Rewat Panpipat' s ecological self in poetry "Nok Cheewit"

Banjong Burinprakhon

Faculty of Humanities and Social sciences, Mahasarakham University, Khamriang Sub-district,
Kantarawichai district, Maha sarakham Province, 44150

Banjong Burinprakhon. (2018). The Gardener : representation of Rewat Panpipat' s ecological self in poetry "Nok Cheewit". Thai Journal of Environmental Studies Vol. 1(1), 2018 : 74 - 94.

Abstract

This article aims to study Rewat Panpipat's ecological self from his poetry "Nok Cheewit." This study focus on his representation techniques and how he creates "The gardener" which is meaningful character. "The gardener" is the character in "Nok Cheewit." The poetry presents a new paradigm which shows the relationship between human and nature. The study of "Nok Cheewit" found that 'The gardener' represented Rewat's ecological self by using signs and contexts including : natural place, soil, water, forests, seasons, locations, believes, faith, countrysides, urban areas, politics, religion, and love by expressing his yearn for the past. Moreover, the study found 3 types of his representation. There are as follows, self and identity, the self and community, self and manifestation. The poetry shows the relationship between human and nature by using nature-centered methods called (Ecocentric). This confirmed his self-realisation and insisted the relationship between human and nature which believes that human and nature are unity. Respectation and being humble for the nature is the marvelous relationship for human.

Keywords : Gardener, representation, Rewat Panpipat, Ecological self, Poetry, Nok Cheewit

1. บทนำ

เธอกับฉัน

ปลูกไม้หนึ่งต้น

เพื่อค้นหาความหมายของชีวิตร่วมกัน

เนื้อความตอนหนึ่งจาก คำนิยามในสวน เสมือนคำนำ ในกวีนิพนธ์ชุด นกชีวิต ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ได้รับการนำเสนอในผลงานด้านศิลปะวรรณกรรมมาโดยตลอด อันแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลกธรรมชาติ หรือกล่าวได้ว่า งานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติมีความหมายในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์มานานแล้ว (Branch, 2001 : 91 อ้างใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 : 29)

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติถือเป็นเรื่องที่สำคัญและยิ่งใหญ่ในอนาคต ดังจากปากคำของนักปรัชญาชาวเยอรมันนามว่า (กุนนาร์ รุนด์แกรน, 2557 : 296) อาร์เน แนส และทีมงานของเขาได้พัฒนาทัศนะการมองโลกที่เรียกว่า “นิเวศวิทยาเชิงลึก” (Deep Ecology) ซึ่งอธิบายสั้น ๆ ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและทุกส่วนของธรรมชาติก็มีสิทธิเท่าเทียมในการพัฒนาและเติบโต เป็นสังคมที่ไม่มีชนชั้นที่อยู่ภายในโลกของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ที่ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ตามประชาธิปไตยนั้น ไม่ได้มีไว้สำหรับมนุษย์เท่านั้น แต่มีไว้เพื่อสัตว์ พืช และแร่ธาตุด้วย

วิทย์ คิวะศรียานนท์ นักวิชาการด้านวรรณคดีของไทย (วิทย์ คิวะศรียานนท์, 2531 : 42-43) กล่าวถึง ความสนใจระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติว่า มนุษย์แบ่งความสนใจในธรรมชาติออกเป็นสองสมัย สมัยแรกวรรณคดีและศิลปะอื่น ๆ สนใจในธรรมชาติที่ถูกฝีมือมนุษย์ดัดแปลงประดับประดาให้สวยงามตามความคิดของมนุษย์ สมัยที่สอง มนุษย์สนใจธรรมชาติที่งามเอง หรือไม่ถูกอิทธิพลมนุษย์มากล้ำกรายเลย และยังกล่าวอีกว่ามีมนุษย์บางชาติ เช่น ชาวอินดูที่มีความคิดเอนเอียงไปในทางลัทธิ Pantheism คือถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลก จนกระทั่งต้นไม้ใบหญ้าล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณอันใหญ่ วิญญาณอันใหญ่นี้สถิตอยู่ในสิ่งทั้งปวง

ลัทธิ Pantheism นี้ ช่วยให้เกิดความสนใจธรรมชาติเร็วขึ้น เพราะเหตุนี้จึงปรากฏวรรณคดีอินดูใสใจในธรรมชาติก่อนวรรณคดียุโรปเป็นอันมาก

คนสวน : ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ในกวีนิพนธ์ “นกชีวิต” ถือเป็นมุมมองผ่านกระบวนการทัศนใหม่ที่ว่าด้วยท่าทีของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยใช้โมทัศน์หลังสมัยใหม่ คือ มโนทัศน์เรื่องภาพแทน (Representation) และยังการมองผ่านแนวความคิดทฤษฎีตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) อันเป็นแนวคิดของ อาร์เน แนสส์ (Arne Naess) โดยแนสส์ให้ความหมายว่า “ตัวตนที่ไม่แบ่งแยกออกจากสรรพชีวิต” โดยเขาใช้คำว่า ตัวตนแห่งธรรมชาติ หรือตัวตนเชิงนิเวศ อันหนึ่ง การมอง “คนสวน” ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ในกวีนิพนธ์ “นกชีวิต” ผ่านมโนทัศน์เรื่องภาพแทน (Representation) และแนวคิดทฤษฎีตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) นี้ จึงเสมือนเป็นการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านงานกวีนิพนธ์ โดยพิจารณาถึง “ความสัมพันธ์ภายใน” ดังที่ อาร์เน แนสส์ (Arne Naess) กล่าวว่า “คุณค่าของสรรพสิ่งต่างมีอยู่ในตัวเอง” จุดมุ่งหมายของชีวิตจึงอยู่ที่ “การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้” (กานมณี ภูภักดี, 2547 : 2) ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระบบนิเวศดังกล่าวผ่านงานวรรณกรรมจึงถือเป็นมิติใหม่ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นการแสวงหาความหมายของชีวิตอย่างแท้จริง

1.1 เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์

เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เกิดเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2509 ตำบลวังลึก อ.สามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เรียนจบมัธยมปลายจากโรงเรียนสามชุกรัตนโกการาม เคยมีผลงานระดับช่อการะเกด ผ่านบรรณาธิการสุชาติสวัสดิ์ศรี จากเรื่องสั้น “บุรุษไปรษณีย์ผู้หลงลืมเลขที่บ้านของตน” ต่อมาเรื่องสั้น “เรื่องเล่า สายน้ำ และความตาย” ได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2537 ก่อนที่เขาได้รับรางวัลซีไรต์จากรวมบทกวีนิพนธ์ “แม่น้ำรำลึก” ในปี 2547 อันเป็นปีเดียวกันกับที่รวมเรื่องสั้น “ชีวิตสามะหาอันใด” ได้รับรางวัลชนะเลิศเซ

เว่นบู๊คอะวอร์ด และในปี 2554 รวมเรื่องสั้น “เหมือนว่าเมื่อวานนี้เอง” และ “กระดุกของความลวง” ผ่านเข้ารอบ 20 เล่มสุดท้าย (Longlist) และ 7 เล่มสุดท้าย (Shortlist) รางวัลซีไรต์ตามลำดับ ปี 2553 เรื่องสั้น “ซัปดาห์มา” ได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ปี 2555

กวีนิพนธ์ร้อยแก้วในร้อยกรอง “แมวม่อมเห็นกำแพงเป็นสะพาน” ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ปี 2556 กวีนิพนธ์ชุด “แม่น้ำเดียวกัน” ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่งเซเว่นบู๊คอะวอร์ด ปี 2557 กวีนิพนธ์ “จังหวัดว้าว” ได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย และในปีเดียวกันนี้ เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ยังได้รับยกย่องให้เป็น “ศิลปินรางวัลศิลปาธร” สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี 2557 ก่อนที่ล่าสุด ปี 2559 กวีนิพนธ์ชุด “แม่น้ำที่สาบสูญ” ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับสองเซเว่นบู๊คอะวอร์ด ก่อนที่ล่าสุด 2560 รางวัลวรรณกรรมแม่น้ำโขง หรือ แม่น้ำโขงอวอร์ด (Mekong River Literature Award : MERLA)

เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เคยเป็นบรรณาธิการคัดสรรบทกวีให้กับหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก ระหว่างปี พ.ศ.2548-2551 ปัจจุบันยังคงเขียนเรื่องสั้น นวนิยาย บทกวี อย่างต่อเนื่อง และเป็นวิทยากรรับเชิญตามสถานศึกษาและองค์กรอิสระ สำหรับการศึกษารั้งนี้ ผู้เขียนบทความมีจุดประสงค์สำคัญที่จะตรวจสอบข้อสังเกตข้างต้นว่า คนสวน : ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ในกวีนิพนธ์นกชีวิต เป็นอย่างไร แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านกลวิธีการนำเสนอในงานวรรณกรรมอย่างไร

1.2 ภาพแทนกับตัวตนเชิงนิเวศ

สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548 : 5) กล่าวถึง ภาพแทนหรือภาพตัวแทนในบริบทของวรรณกรรมว่า เนื่องจากรวมกันเป็นเหมือนภาคปฏิบัติทางวาทกรรมรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลต่อกรอบความคิดของผู้อ่านวรรณกรรมจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าสนใจในความจริงในอุดมคติเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์อีกต่อไป แต่วรรณกรรมเป็นการนำเสนอ “ระบอบแห่งความจริง” หรือความจริงที่ผู้เขียนเชื่อ เนื่องจากอยู่ในกรอบของ

วาทกรรมหนึ่งๆ ภาพแทน (Representation) ในวรรณกรรมจึงไม่ใช่ภาพแทนของความจริงในอุดมคติอีกต่อไป หากแต่เป็นภาพแทนจากมุมมองของผู้เขียน โดยเฉพาะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรอบวาทกรรมอย่างเลี่ยงไม่ได้

ขณะที่ สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) (Hall, 1997 : 15 อ้างใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548 : 5) นักวัฒนธรรมศึกษา ได้นิยาม Representation ว่าเป็นการผลิตสร้างความหมายโดยการใช้ระบบสัญลักษณ์ เป็นการพยายามเชื่อมโยงแนวความคิด (Concept) กับระบบสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน หรือเป็นการนำเสนอแนวคิดผ่านระบบสัญลักษณ์นั่นเอง โดยการนำเสนอดังกล่าวเกิดขึ้นในสองระดับด้วยกันคือ (1) ระดับการนำเสนอภาพแทนในใจ (Mental Representation) เป็นการพยายามตีความจริงรอบตัวมนุษย์ เป็นกระบวนการกลั่นกรองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวให้เป็นความรู้หรือความคิดหนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ (2) ในระดับของการนำเสนอภาพแทนภายนอก เป็นการสื่อสารความคิดหรือความรู้ที่อยู่ในหัวสมองออกมาให้ผู้อื่นรับทราบโดยระบบสัญลักษณ์หนึ่งๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การนำเสนอภาพแทนนั้นมีขั้นตอนที่กลั่นกรอง “ความจริง” อย่างน้อยสองระดับคือกลั่นกรองและจัดเรียงเรียงความรู้ความคิดในหัวสมองมนุษย์ และกลั่นกรองและจัดการเรียงเรียงภายนอก โดยผ่านระบบสัญลักษณ์เช่น ภาษา (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548 : 5)

ด้าน กาญจนา แก้วเทพ (2545 : 80) กล่าวว่า ภาพตัวแทนมิใช่สิ่งที่เคยเป็นอยู่หรือมีอยู่แต่เป็นผลผลิตของการประกอบสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา ภาพตัวแทนจึงมีลักษณะเป็นอย่างไรรู้จักขึ้นอยู่กับภาพนั้นจะถูกนำเสนอออกมาอย่างไร หรือกล่าวในแง่ของภาษาคือ ภาพตัวแทนนั้นถูกนิยามหรือถูกเล่าเรื่องในลักษณะใด

วันชนะ ทองคำเภา (2554 : 14) กล่าวถึงการนำเสนอภาพตัวแทน (Representation) เป็นการนำ “ความจริง” หรือภาพต้นแบบมานำเสนอซ้ำอีกครั้ง โดยที่การนำเสนอภาพตัวแทนนั้นไม่สามารถนำเสนอได้ตรงกับภาพต้นแบบ เพราะการนำเสนอภาพตัวแทนเป็นการนำภาพต้นแบบมานำเสนอครั้งใหม่ ภาพที่ถูก

นำเสนอจึง “คล้ายคลึง” กับความจริงภาพต้นแบบเท่านั้น

อาจสรุปได้ว่า ภาพตัวแทนเป็นการประกอบสร้างความหมายผ่านภาษา โดยใช้สัญญะเพื่อสื่อสารอย่างมีความหมายกับผู้อื่น ภาพตัวแทนเป็นส่วนที่สำคัญในกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายกับคนในสังคม ภาพตัวแทนจึงเกี่ยวข้องกับบริบทของการใช้ภาษา สัญญะ (sign) เพื่อสร้างความหมาย และภาพเพื่อเป็นตัวแทนของสิ่งหนึ่ง เป็นผลผลิตความหมายของสิ่งที่คิด (Concept) ในสมองของเราผ่านภาษา เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดและภาษา ซึ่งทำให้เราสามารถอ้างอิงถึงโลกวัตถุ ผู้คน เหตุการณ์

สำหรับแนวคิดทฤษฎีตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) ถือเป็นแนวคิดทางด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ทั้งนี้ หากพูดตามความหมายของหรือตามทัศนะของนักนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep Ecology) ถือได้ว่า แนวความคิดดังกล่าวถูกสถาปนาขึ้นโดย อาร์เน นาสส์ (Arne Naess) โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าด้วย “ตัวตน” ความสัมพันธ์ “คุณค่า” จุดมุ่งหมายของชีวิต โดยนาสส์ให้ความหมายของคำว่า “ตัวตนที่ไม่แบ่งแยกออกจากสรรพชีวิต” โดยเขาใช้คำว่า ตัวตนแห่งธรรมชาติ หรือตัวตนเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นทัศนะที่ได้รับมาจากความหมายของตัวตนทางรหัสยัญ เช่น ตัวตนแห่งจักรวาล อาตมัน ตัวตนทางจิตวิญญาณ หรือความหมายของตัวตนที่ถอดเกี่ยวสรรพชีวิตเข้าไว้ร่วมกันทั้งหมด ทั้งโลก ทั้งจักรวาล และธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่นิยามว่ามีชีวิตและไม่มีชีวิตต่างไม่ได้อยู่อย่างแยกขาดจากกัน โดยนาสส์ได้ให้ความสัมพันธ์กับ “ความสัมพันธ์ภายใน” โดยแสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งมีปฏิสัมพันธ์ถึงกัน “ทั้งหมดคือหนึ่งเดียว” และยังเชื่อมโยงกับ “คุณค่าของสรรพสิ่งต่างมีอยู่ในตัวเอง” จุดมุ่งหมายของชีวิตจึงอยู่ที่ “การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้” ซึ่งจะโยงกลับไปสู่การหยั่งรู้ถึงตัวตนแห่งธรรมชาติ (กานมณี ภูภักดี, 2547 : 2)

โดยแนวความคิดดังกล่าวเกิดจากการหยั่งรู้ตัวตนที่แท้โดยทั่วไปซึ่งมักจะมองผ่านการพัฒนา 3 ขั้นคือ เริ่มจากอัตตา (Ego) และไปสู่ตัวตนทางสังคม (Social Self) ไปสู่ตัวตนที่แท้จริง (Metaphysical Self)

แต่นาสส์พบว่าหลักการคิดแบบนี้ได้ตัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติออกไป นาสส์จึงได้เสนอตัวตนเชิงนิเวศ หรือตัวตนแห่งธรรมชาติ (Ecological Self) อันเป็นตัวตนเชิงนิเวศภายใต้กรอบแนวคิดหรือมโนทัศน์ที่ว่า ตัวเราต่างถือกำเนิดมาจากกรรมของธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสิ่ง โดยให้เหตุผลว่าการพัฒนาการในกระบวนการนี้เกิดจากการหยั่งรู้ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 Ego-Realization หมายถึง ระดับของการตระหนักในอัตตาของตนเอง ระดับที่ 2 self-Realization หมายถึง ระดับของการหยั่งรู้ตัวตนที่สัมพันธ์กับคนอื่น และการหยั่งรู้ระดับที่ 3 คือ Self-Realization หมายถึง ระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง

ประเวศ อินทองปาน (2553 : 82) ได้กล่าวถึง ตัวตนเชิงนิเวศ หรือ “อัตนิเวศ” ไว้ในวารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2553 ในบทความเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับนิเวศวิทยาแนวลึกตามทัศนะของอาร์เน นาสส์ ว่า หลักการประจักษ์แจ้งในตัวตน (Self-realization) ระดับต่างๆ ซึ่งมนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปถึงได้ มีลำดับขั้นของพัฒนาการ 3 ระดับ เรียกลักษณะของนิเวศญาณนี้ว่า Ecosophy และหลักการประจักษ์แจ้งในตัวตน ได้แก่ 1. การประจักษ์แจ้งในอัตตา (ego-realization) เป็นสภาวะของการรับรู้โดยทั่วไปของมนุษย์ ซึ่งยังมีความเข้าใจว่า มีสภาวะความเป็นตัวของตนดำรงอยู่ แยกขาดจากสิ่งทั้งหลาย สิ่งนี้มักเรียกว่าอัตตา (ego) 2. การประจักษ์แจ้งในตัวตนขั้นกลาง (self-realization) คำว่า self ยังเป็นตัว “s” เล็ก เพราะการประจักษ์แจ้งแบบนี้เริ่มพัฒนามาเป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือเป็นการมองว่าสิ่งอื่นๆ ก็เหมือนกันกับตัวเรา เรียกว่า identification และ 3. การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง (Self-realization) ใช้ตัวอักษร “S” ใหญ่ เป็นการขยายการประจักษ์แจ้งในตัวตนจากระดับกลาง (ตัวอักษร “s” เล็ก) ออกไป ซึ่งต่างจากการขยายตัวตนหรืออัตตาในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ ฯลฯ ที่ยังคงความมีตัวตนดำรงอยู่แต่การประจักษ์แจ้งนี้เป็นการหยั่งรู้ว่า ตัวตนที่แท้ (Self) นั้น ก็คือความเป็นสิ่งเดียวกันกับสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนมนุษย์ พรรณ

พืชพรรณสัตว์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม โลกและเอกภพ ทั้งหมด การประจักษ์แจ้งเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า “อัตนิเวศ” (Ecological self)

จากกรอบแนวคิดทั้งสองข้างต้น จะพบว่าการศึกษาภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ในด้านการนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน “คนสวน” ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิต ถือเป็นมุมมองผ่านกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่ว่าด้วยท่าทีของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสำรวจตรวจสอบในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (Ecocentric) ถือเป็นที่ยืนยันตนตนที่แท้จริง (Self Realisation) ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ผ่าน “คนสวน” ทั้งยังเป็นการยืนยันในอัตลักษณ์ที่ว่ามนุษย์กับธรรมชาติล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1.3 “นกชีวิต” ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์

จากการศึกษาผลงานประเภทกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์พบว่า เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ มีกวีนิพนธ์ที่รวมเล่มแล้วจำนวน 7 เล่ม เรียงตามลำดับปีที่พิมพ์ คือ 1) บ้านแม่น้ำ (2538) 2) พันฝน เพลงน้ำ (2544) 3) แม่น้ำรำลึก (2547) 4) นกชีวิต (2550) 5) แมวผู้มองเห็นกำแพงเป็นสะพาน (2555) 6) แม่น้ำเดียวกัน (2558) 7) แม่น้ำที่สาบสูญ (2559) สำหรับการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ใช้กวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” มาเป็นข้อมูลในการศึกษา ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในผลงานกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ มีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ เป็นกวีนิพนธ์ร้อยแก้ว ที่ผู้เขียนให้คำนิยามว่า “ความเรียงมีปีก” กวีนิพนธ์เล่มดังกล่าวยังให้ความสำคัญระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่าน “คนสวน” ซึ่งถือเป็นตัวละครสำคัญ จนนำไปสู่การนำเสนอเป็นภาพตัวแทน และการประกอบสร้างความหมายในงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับตัวตนเชิงนิเวศที่จะได้นำเสนอต่อไป

นกชีวิต (2550) ถือเป็นงานกวีนิพนธ์ลำดับที่สี่ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เขียนขึ้นในปี พ.ศ.2549 ตีพิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ “คนเขียนคำ คำเขียนคน” ในหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก (วันอาทิตย์) ปี พ.ศ.2549 โดยรวมบทกวีเล่มดังกล่าวมีการเปลี่ยนรูปแบบเป็นกวี

นิพนธ์ไร้ฉันทลักษณ์ หรือที่สำนักพิมพ์ในดวงใจ นิยามว่า “เป็นความเรียงมีปีก” โดยประกอบด้วยกวีนิพนธ์ทั้งหมด 45 ชิ้น เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงสวนสมมุติ ที่มี “คนสวน” ผู้ดูแลและเฝ้ามองความเป็นมาเป็นไปของสิ่งแวดล้อมรอบข้าง บริบทสังคม วันเวลาฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง โดยมีการฝังแฝงปรัชญาในบทกวี การเรียนรู้และทำความเข้าใจในวิถีชีวิตชนบทอย่างเข้าใจ ดังในคำคำนึงในสวน ที่ว่า “เชอกับฉัน ปลูกไม้หนึ่งต้น เพื่อค้นหาความหมายของชีวิตร่วมกัน” กวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” จึงถือเป็นกวีนิพนธ์ไร้ฉันทลักษณ์เล่มแรก ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ หากแต่เนื้อหายังคงบอกเล่าเรื่องราวคล้ายกับรวมบทกวีเล่มที่ผ่านมา

1.4 “คนสวน” ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์

จากการศึกษาจากงานกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” พบว่า เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ใช้ “คนสวน” เป็นภาพแทนเพื่อนำเสนอตัวตนเชิงนิเวศ โดยมีการนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ฤดูกาล สถานที่ ความเชื่อ ความศรัทธา ชนบท ชุมชนเมือง การเมือง ศาสนา ความรัก ผ่านอารมณ์โหยหาอดีต ทั้งนี้ พบว่า ได้มีการนำเสนอผ่านงานกวีนิพนธ์ใน 3 ลักษณะ คือ 1. ตัวตนกับตนเอง 2. ตัวตนกับสังคม และ 3. ตัวตนกับการประจักษ์แจ้ง ถือเป็นมุมมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (Ecocentric) เป็นที่ยืนยันตนตนที่แท้จริง (Self Realisation) และยังเป็นที่ยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ “คนสวน” ที่เฝ้าศึกษา เรียนรู้ ผ่านครุฑชื่อธรรมชาติ

1.5 ตัวตนกับตนเอง

ตัวตนแห่งธรรมชาติ (Ecological Self) หรือตัวตนเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าตัวเรานั้นถือกำเนิดจากกรรมของธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสิ่งที่ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยกระบวนการนี้เกิดจากการหยั่งรู้ในตัวตน 3 ระดับคือ 1. ego-realization หมายถึง ระดับของการตระหนักในอัตตาของตนเอง 2. self-realization หมายถึงระดับของการหยั่งรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น 3. Self-realization หมายถึง ระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง

สำหรับระดับการตระหนักรู้ในอัตตาของตนเอง (ego-realization) เป็นระดับเริ่มแรกของมนุษย์ โดยทั่วไป ซึ่งรับรู้ถึงความเป็นตัวเป็นตนเฉพาะของตนเอง หรืออัตลักษณ์ (identity) ซึ่งแยกออกจากสิ่งอื่น ชีวิตอื่น หรือที่เรียกว่าอัตตา (ego) ความยึดมั่นถือมั่นในตัวกูของกู นี่คือตัวฉัน นี่คือสิ่งนั้น นั่นคือสิ่งนี้ ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงถึงปัจเจกภาวะ ระดับของอัตตามีอยู่ในหลายมิติ หลายระดับความหมาย หนึ่งในนั้นคือความหมายตามธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ย่อมต้องการรักษาตัวตนเพื่อการดำรงชีวิตอยู่โดยที่สัมพันธ์เฉพาะกับความต้องการทางกายภาพ (กานมณี ภูภักดี, 2542 : 56)

“เสียงร้องของนกกาในสวน
ชวนให้ใจระลึกถึงถิ่นเกิด
และเพลงกล่อมในวัยเยาว์
ยิ่งเห็นมันบินไปมาอยู่เหนือหมู่ไม้
ยิ่งรู้สึกนึกรักพวกมันเป็นพิเศษ”

จากเนื้อความข้างต้นในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (6) จะเห็นว่า ภาพจำของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ในอดีตที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นงานกวีนิพนธ์อิสระชิ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนช่างสังเกต ทั้งยังเป็นคนช่างคิด หากแต่ประสบการณ์วัยเยาว์ก็หล่อหลอมให้เขาได้เรียนรู้และเข้าใจในความหมายของชีวิต ซึ่งจากอดีตที่ได้ยินเสียงการร้อง และเพลงกล่อมเด็ก จนทำให้รู้สึกผูกพันในวัยเยาว์ หากแต่ปัจจุบัน เขากลับพบว่า กา เมื่อถูกคนเอามาเลี้ยงตั้งแต่เด็กก็就会被ฝึกพูดตามภาษาของคน ดังเนื้อความที่ว่า “เมื่อมันเงยหน้าขึ้นสบตากับคนสวน มันร้องทักด้วยเสียงทุ้มใหญ่ว่า “สวัสดีครับ” แต่ในความทรงจำในวัยเยาว์ของเรวัตร์ อีกาก็คืออีกา ที่ไขทุกฟองเป็นสี่เหลี่ยม และร้อง กา-กา-กา จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (6) จึงถือเป็นการยืนยันตัวตนกับประสบการณ์วัยเยาว์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนกับวัยเยาว์ของเขาอย่างบริสุทธิ์และง่ายงาม

เสียงร้องของนกกาในสวน
ชวนให้ใจระลึกถึงถิ่นเกิด
และเพลงกล่อมในวัยเยาว์
ยิ่งเห็นมันบินไปมาอยู่เหนือหมู่ไม้
ยิ่งรู้สึกนึกรักพวกมันเป็นพิเศษ
ครั้งหนึ่งซึ่งนานมาแล้ว

คนสวน เคยเห็นนกกาตัวหนึ่ง
ซึ่งถูกชาวบ้านจับมาเลี้ยงไว้ตั้งแต่ตัวเล็ก ๆ
เดินย่ำและจิกคุ้ยอยู่บนลานกรวด
เมื่อมันเงยหน้าขึ้นสบตากับคนสวน
มันร้องทักด้วยเสียงทุ้มใหญ่ว่า “สวัสดีครับ”
เสียงร้องของนกกาตั้งสะท้อนอยู่ในอากาศเตี้ย ๆ
ทั้งซัดใจและมีอารมณ์ขัน
ทั้งซึบโมยและอ่อนโยนอย่างเพศแม่
ปีกขนของมันนั้นดำสนิท
และไขทุกฟองเป็นสี่เหลี่ยม
กา-กา-กา...

(นกชีวิต (6) : 29-30)

ด้วยความเป็น “นักรู้สึก” ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ จึงไม่แปลกที่ในวันที่อากาศปรวนแปรเขาจะรู้สึกคิดถึงแม่ขึ้นมาจับใจ อาจเพราะภาพทรงจำในวัยเยาว์ที่ผุดพรายในทุกครั้งที่ทวนคิดถึง ดังในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (7) ที่เรวัตร์ บอกเล่าถึงเรื่องราวของแม่ หากแต่ใช้ตัวละครซึ่งเป็น “คนสวน” บอกเล่าเรื่องราวของตน ซึ่งจากกวีนิพนธ์ชิ้นดังกล่าว กลับสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนกับตนเองของเขา ที่ผูกพันกับวัยเยาว์ ภาพความประทับใจที่เป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมซึ่งความเป็นตัวตนของเขาขึ้นมาในที่สุด ถือเป็นการนำเอา “ภาพความจริง” กลับมาเสนอซ้ำอีกครั้ง เป็นภาพตัวแทนที่เชื่อมโยงผ่านระบบความคิด ดังที่ สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) (Hall, 1997 : 15 อ้างใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548 : 5) นักวัฒนธรรมศึกษากล่าวว่าเป็นการผลิตสร้างความหมายโดยการใช้ระบบสัญลักษณ์ เป็นการพยายามเชื่อมโยงแนวความคิด (Concept) กับระบบสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน โดยการนำเสนอดังกล่าวเกิดขึ้นในสองระดับด้วยกันคือ (1) ระดับการนำเสนอภาพแทนในใจ (Mental Representation) เป็นการพยายามตีความความจริงรอบตัวมนุษย์ เป็นกระบวนการกลั่นกรองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวให้เป็นความรู้หรือความคิดหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ (2) ในระดับของการนำเสนอภาพแทนภายนอก เป็นการสื่อสารความคิดหรือความรู้ที่อยู่ในหัวสมองออกมาให้ผู้อื่นรับทราบโดยระบบสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

คนสวน นิ่งนิ่งถึงแม่
 ในวันอากาศปรวนแปร
 และลมพายุฤดูวาดกราดเกรี้ยว
 จนรู้สึกสงสารหมู่ไม้จับจิต
 รู้สึกถึงชีวิตน้อยนิดเพียงเสี้ยวเศษทราย
 แม่เป็นคนที่ราบลุ่ม ซึ่งกลัวลมพายุฝังใจกาย
 นอกจากเป็นชาวไร่ชาวนา
 แม่ยังเป็นเจ้าไก่-นายหมา
 ซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจากยาย
 ด้วยเห็นหมากัดกันไม่ได้
 เวลาไหนก็ต้องเข้าตีเพื่อแยก
 หรือไก่ทำงานขามในครีวตกแตก
 ก็เขี่ยขวางจนกระจาย
 เป็นแล้วไม่หาย-ไม่หาย
 จนกว่าจะตายจากกัน
 คินหนึ่งหมากัดกันอีก
 แม่ซึ่งหลับอยู่ในมุ้ง
 ก็วิ่งพุ่งลงบันได จนเข้าหลุด
 เพื่อจะไปหยุดหมาเหล่านั้น
 คิด คิดแล้วก็น่าขัน
 และขื่นและขม
 ลูกลูกพูดเตือนก็ครั้ง แม่ก็ยังทำหูทวนลม
 ราวกับพร้อมจะตายในหน้าท่อนไม่มีเงินเดือน
 ซ้ำยังพยากรณ์ว่าวันหนึ่ง “พวกมึงจะเป็นชนก”
 วันนี้, คนสวน เดินเขากะเผลก
 เพราะข้อเท้าพลิก
 ด้วยเมื่อวาน
 วิ่งเข้าตีแยกหมาซึ่งกัดกันเกรียวกรู

(นกชีวิต (7) : 31-32)

ความผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิดของเรวัตร์ ทำให้เขาถ่ายทอดความรู้สึกที่มีผ่านงานกวีนิพนธ์อย่างตรงไปตรงมา ดังในเนื้อความตอนท้ายของกวีนิพนธ์นกชีวิต (8) ที่ว่า “บางวัน-คนสวนพูดคุยกับไม้บางต้นถามว่า-ฝันถึงพื้นดินที่ต้นแม่เจ้าดำรงอยู่บ้างไหม พื้นดินที่เจ้าพลัดพรากจากมา” ซึ่งเสมือนเป็นการรำพึงรำพันโหยหาบางอย่างที่หายไป แต่อาจไม่ใช่เป็นการโหยหาอย่างเดียว แต่เป็นการเฝ้าทวงถามในบางสิ่งบางอย่างที่หายไปด้วยในปัจจุบันด้วย ทั้งยังเป็นจินตนาการถึงโลกที่เราได้สูญเสียไปแล้ว (Imagination

of a world you have lost) ก่อนจะใช้จินตนาการเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสาร “เรียกหาอดีตที่เลือนหายไปแล้วให้คืนกลับ” (to call up a vanished past) (พัฒนา กิตติอาษา, 2546 : 5, อ้างถึงใน ธรรมนูญ สังฆพันธ์านนท์ 2559 : 257)

จากงานกวีนิพนธ์ชิ้นดังกล่าว นอกจะนำเสนอให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมบริบทรอบกายแล้ว เรวัตร์ยังผลิตสร้าง “คนสวน” เพื่อเป็นภาพตัวแทนของตนต่อการบอกเล่าเรื่องราว ทั้งยังเป็นภานำเสนอโดยผ่านภาคปฏิบัติของวาทกรรมรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลต่อกรอบความคิดของผู้อ่าน ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548 : 5) กล่าวว่า ภาพตัวแทน (Representation) ในวรรณกรรมจึงไม่ใช่ภาพแทนของความจริงในอุดมคติอีกต่อไป หากแต่เป็นภาพแทนจากมุมมองของผู้เขียนโดยเฉพาะ

เรือนเกิดกายหลังนั้น

ถูกรื้อถอนไปเนิ่นนานแล้ว

แต่เหตุใดเล่า

คนสวน ยังคงเฝ้าฝันถึงการพายเรือข้ามฟาก
 เพื่อไปขึ้นฝั่งยังหน้าเรือนไม้เก่าแก่หลังนั้น

หอมกรุ่นกลิ่นควันไฟในครัวหัวค้ำ

ซ้ำแล้วซ้ำเล่ากว่าสองทศวรรษ

เรืออีโปงผู้กร่อนที่แหวกผ่านกระแสนคลื่น
 กรากเขียว

ในห้วงดวงใจโดดเดี่ยวหวาดหวั่นลึกลับ

ย่ำรอยฝันพันฝันอันมิเคยข้ามผ่าน

เรือคว่ำแหวกว่ายคว้างคว้างสะอื้นไห้ในฝัน

อันเหมือนจริงจนออกสะท้าน

บางวัน-คนสวน พูดคุยกับไม้บางต้น

ถามว่า-ฝันถึงพื้นดินที่ต้นแม่เจ้าดำรงอยู่
 บ้างไหม

พื้นดินที่เจ้าพลัดพรากจากมา...

(นกชีวิต (8) : 33-34)

“คนสวน ร่ำลึกลงถึงดงไม้ริมน้ำ

และสรรพเสียงของฝูงนกในรุ่งอรุณและ
 พลบค่ำ

ต้นไม้ต่าง ๆ ที่เคยผูกพันกันในวัยเยาว์”

จากเนื้อความข้างต้น ในกวีนิพนธ์ นักชีวิต (9) จะเห็นว่า เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ นั้นใส่ใจ้วยเยาว์ของตนเองเป็นอย่างมาก อันจะเห็นได้จากการสะท้อนภาพวัยเยาว์ผ่านงานกวีนิพนธ์ของตนเองในหลากหลายแง่มุม ถือได้ว่าเรวัตร์เองกำลังยืนยันในตัวตนกับวัยเยาว์ผ่าน “ร่างทรง” คือ “คนสวน” ที่เป็นเสมือนภาพตัวแทนทางความหมาย ที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนของเขาให้เขาตระหนักในความเป็นหนึ่งเดียวของสรรพสิ่ง เป็นการสำนึกถึงตัวตนในวัยเยาว์ที่ผ่านมาดังในเนื้อความ กวีนิพนธ์ นักชีวิต (9) ที่ว่า

คนสวน กระชิบถามต้นกระถอนชรา
ใต้ผืนฟ้าสีฟ้าของฤดูแล้ง
และลูกผลสีเหลืองแสงตะวัน
ปวงใบสีเขียวและสีแดงอย่างมีเอกลักษณ์
ก่อนก้มลงเก็บลูกผลที่หล่นตาดินบนผืนดิน
ทุบกินแล้วรำลึกถึงรสชาติแต่ครั้งกระโน้น
เพียงปลายลิ้นรับรสสัมผัส
น้ำตาก็ตกเฝะไหลพรู
“คิดถึงฉันบ้างไหม”

(นักชีวิต (9) : 35-38)

“เคยเป็นเช่นคนสวนบ้างไหม? ในหลับฝันอันไหลหลากเรื่อง ผืนหนึ่งคือผืนเห็นแต่บ้านเกิดกายบ้านอื่น กระท่อมใจไม่เคยผืนถึง หรือวาร์กรากที่ฝากฝังไว้ ดลบันดาลให้จิตได้สำนึกเป็น” การสำนึกในถิ่นฐานบ้านเกิด (Sense of place) ถือเป็นลักษณะเด่นหรือลักษณะเฉพาะของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ดังที่ ฐัญญา สังขพันธ์พานนท์ กล่าวไว้ว่า กวีนิพนธ์ทั้งหมดของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ มีลักษณะร่วมที่สำคัญคือการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันเกี่ยวกับถิ่นฐานบ้านเกิดอย่างเหนียวแน่น ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการนำเสนอในอารมณ์โหยหาอดีต (ฐัญญา สังขพันธ์พานนท์, 2559 : 253-254) ซึ่งก็สอดคล้องกับ ไฮเดกเกอร์ ที่ว่า แก่นแท้ของแนวคิดเกี่ยวกับการกลับสู่บ้านเกิด (Home Coming) คือ มโนทัศน์ของตัวตนอันจริงแท้ (ไฮเดกเกอร์ อ้างถึงใน ฐัญญา สังขพันธ์พานนท์, 2559 : 256) จากกวีนิพนธ์ นักชีวิต (28) แสดงให้เห็นถึงการโหยหาอดีตของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ โดยเฉพาะความผูกพันที่มีต่อสถานที่รากเหง้าอดีตที่ยากจะลบลืม ซึ่งประเด็นดังกล่าวได้ฉายให้เห็นตัวตนกับวัยเยาว์ของเขาที่

ชัดเจนจนยากจะลบลืมเช่นกัน หากแต่ความผูกพันต่อสถานที่ใดที่หนึ่งที่ไม่ใช่บ้านเกิด ก็ทำให้เขาหวนไหวและโหยหาได้เช่นกัน อนึ่ง ยังพบอีกว่า “คนสวน” ที่เรวัตร์ใช้เป็นตัวละคร ยังเป็นภาพตัวแทนบอกเล่าถึงตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ที่ผูกพันกับสถานที่ ถิ่นฐานบ้านเกิด อันเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงช่วงชีวิตแห่งวัยเยาว์ และภาพอดีตที่ยากจะลบลืม ดังจากกวีนิพนธ์ นักชีวิต (28) ที่ว่า

เคยเป็นเช่น คนสวน บ้างไหม
ในหลับฝันอันไหลหลากเรื่อง
ผืนหนึ่งคือผืนเห็นแต่บ้านเกิดกาย
บ้านอื่น กระท่อมใจไม่เคยผืนถึง
หรือวาร์กรากที่ฝากฝังไว้
ดลบันดาลให้จิตได้สำนึกเป็น
ครั้นคืนสู่กระท่อม,
กลับคล้ายมิ่งไม้ที่หอมล่อมจะรู้เห็น
กระพือกิ่งใบไหวเอน
กระชิบกระซาบและหัวเราะ
และบางเถาไม่ถึงกับกอดเกาะแข่งขา
นกไก่แมวหมาต่างพากันเคลื่อนไหว
อุ่ฮ้อฮ้อมอกใจในอาณาจักรชั่วคราว
หลังจากปิดกวาดจัดกระท่อม
เปลสนามและโต๊ะหนังสือก็พร้อมสำหรับ
เรื่องราว

(นักชีวิต (28) : 70-71)

(และการที่มนุษย์จะเข้มแข็งเป็นตัวของตัวเองได้นั้น รากเหง้าของเขาจะต้องแข็งแรงและลึกล้ำเพียงใดหนอ) จากเนื้อความบางส่วนของ กวีนิพนธ์ นักชีวิต (34) เป็นที่น่าสนใจว่าเรวัตร์ตระหนักต่อรากเหง้าเพียงใด การที่เรวัตร์ บอกเล่าเรื่องราวผ่าน “คนสวน” ที่มีนัยยะถึงตนเองนั้น ถือเป็นการตระหนักต่อตนเอง ต่อการโหยหาในอดีต รากเหง้าบรรพชนที่ยากจะลบลืม ดังในเนื้อความ “ดังนั้น, เมื่อคุณตื่นขึ้นในกลางดึก คุณจึงรู้สึกว่าคุณได้ขาดหายบางสิ่งบางอย่างไป บางสิ่งบางอย่างซึ่งตกทอดมาแต่บรรพกาล” เรวัตร์พยายามจะทวงถามบางอย่างที่หายไป “ในบุญเข้าพรรษาที่ใกล้มาถึงบางสิ่งที่ทำให้คุณได้มองเห็นเส้นทางเกวียน ซึ่งถูกกลบฝังอยู่ใต้คอนกรีต” เพราะยุค

สมัยที่เปลี่ยนผ่าน สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นเครื่องยืนยันตัวตนแห่งเขา

เสียงไม้ปาร์รองกระเด็กกระตาก
อาจเป็นเพราะถูกรบกวนจากหมาเฝ้าสวน
หรือไม่ก็ฟังพอนและบางทีก็เป็นนกเหยี่ยว
ไก่อ่าซึ่งตามแหล่งน้ำลงมาจากภูเขา
และรางน้ำน้อย-น้อยในสวน
คือที่มันแห่งสุดท้ายของพวกมัน
ในที่สุดพวกมันก็ตัดสินใจ
อาศัยอยู่ในสวนแห่งนี้อย่างถาวร
สวนรกรกริมราวกับผืนป่าขนาดย่อม
จึงช่วยดำรงรักษา
สัญชาตญาณดิบเถื่อนของพวกมันไว้
คนสวน เคยเห็นพวกมันในระยะไกล-ไกล
เคลื่อนไหววูบวับปราดเปรี้ยวราวกับนกเถื่อน
เสียงขันหวานกังวานราวกับระฆังแก้ว
ในค่อนดึกของดาวประกายพริ้ว
คนสวนมองเห็นภาพพิมพ์ไก่อ่าและดวงดาว
ของศิลปิน
“ประหยัด พงษ์ดำ”
แจ่มชัดอยู่ในมโนทัศน์
แล้วไก่อ่าเจ้าถิ่นก็ขานโต้ตอบกลับไป
หาไม่รู้ไม่ว่าปากกำลังโอบล้อมเข้ามา
หากมีแต่เพลินจิกกินอยู่เพียงชั่วเปลือก
ชั่วสาร
ที่คนหวานโปรยให้
สักวันหนึ่งเกิด สักวันหนึ่ง...
ในสอง-สามปีมานี้
โรคระบาดได้รุกรานทุกหย่อมย่าน
หลายหมู่บ้านเจียบเหงาวังเวงเพราะสิ้น
เสียงไก่อ่า
ดังนั้น, เมื่อคุณตื่นขึ้นในกลางดึก
คุณจึงรู้สึกได้ว่าชีวิตได้ขาดหายบางสิ่ง
บางอย่างไป
บางสิ่งบางอย่างซึ่งตกทอดมาแต่บรรพกาล
บางสิ่งที่ทำให้คุณมองเห็นดาวทวยทายทวด
กำลังซุกก้นจอมปลวกและเหล่าตอไม้
อยู่ในแสงเดือนฉาย
เตรียมพร้อมไว้สำหรับหยอดเมล็ดข้าวป่า

ในบุญเข้าพรรษาที่ใกล้มาถึงบางสิ่งที่ทำให้
คุณได้มองเห็นเส้นทางเกวียน
ซึ่งถูกกลบฝังอยู่ใต้คอนกรีต
และในวัยเยาว์, คุณเคยถามแม่ว่า “ทำไม
ชานาจึงต้องซื้อข้าวกิน”
คุณจึงไม่แน่ใจว่า
ผีปู่ตาจะรับรู้หรือไม่ว่า
ชีวิตที่พอดีพองามได้สิ้นสุดลงตั้งแต่นั้น
(และการที่มนุษย์จะเข้มแข็งเป็นตัวของ
ตัวเองได้นั้น
รากเหง้าของเขาจะต้องแข็งแกร่งและลึกกล้า
เพียงใดหนอ)
ก่อนดึกแล้ว, คนสวน ยังนอนไม่หลับ
เฝ้าฟังเสียงขับขานอันหวานกังวาน
ซึ่งแว่วมาจากบรรพกาล แสนไกล...

(นกชีวิต (34) : 86-89)

จากการศึกษาภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเร
วัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ในด้าน
การนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน
“คนสวน” ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิตอาจ
กล่าวได้ว่า ในระดับการตระหนักในอัตตาของตนเอง
(ego-realization) หรือ “ตัวตนกับตนเอง” ของเรวัตร์
พันธุ์พิพัฒน์ ผ่านงานกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ถือเป็น
การยืนยันในอัตลักษณ์ของตนเอง อันเป็นระดับปัจเจก
บุคคล ที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนพื้นฐานแห่งความเป็น
มนุษย์ และยังเป็น การยืนยันต่อตัวตนเอง เพื่อที่จะก้าว
สู่การตระหนักในระดับความสัมพันธ์กับผู้อื่น (self-
realization) “คนสวน” ในกวีนิพนธ์นกชีวิต จึงเป็นภาพ
ตัวแทนที่เรวัตร์พยายามผลิตสร้างความหมายผ่าน
ภาษาเพื่อฉายภาพย้อนซ้ำให้เห็นถึงภาพความจริงใน
อดีตที่อาจไม่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน

1.6 ตัวตนกับสังคม

สำหรับระดับการตระหนักในการหยั่งรู้ถึงตัวตน
ที่สัมพันธ์กับผู้อื่น (self-realization) คือระดับที่เริ่มหยั่ง
รู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ชีวิตอื่นที่มีใช้แค่ตัวเรา
เท่านั้น เป็นระดับที่อัตตาเริ่มขยายสู่ชีวิตอื่นที่
กว้างขวางขึ้น เป็นความรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชีวิต
อื่น “การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา” หรือที่นาสส์เรียกว่า
identification หรือการสำนึกในตนที่มีอยู่ร่วมกับผู้อื่น

นาสส์ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขาเมื่อ 40 ปีที่แล้วว่า ขณะที่เขากำลังทดลองสารเคมีอยู่นั้นบังเอิญมีตัวหมัดโซคร้ายตกลงไป แต่เขาไม่สามารถช่วยอะไรได้และต้องปล่อยให้มันค่อยๆ ตายไปเขารู้สึกสลดใจเพราะเขาเห็นตัวเองเป็นเช่นตัวหมัดตัวนั้น (he sees himself as a flea) ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจนี้เองที่เป็นสาระสำคัญของการสำนึกในตัวตน ซึ่งสามารถขยายต่อไปถึงสรรพชีวิตที่กว้างขวางอย่างที่สุดในระดับต่อไป (กานมณี ภูักัดดี, 2542 : 56)

อารมณโหยหาอดีตของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ นอกจากจะเป็นลักษณะเด่นที่ฉายให้เห็นถึงตัวตนผ่านงานกวีนิพนธ์แล้ว ยังเป็นภาพแทนของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ต่อการตระหนักในการหยั่งรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น (self-realization) กล่าวคือ เป็นการเริ่มหยั่งรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่นผ่านการสังเกต รวมถึงความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนชนบท การหวนคิดถึงแม่ ดังในเนื้อความที่ว่า “เสียงของแม่ที่ออกคำสั่งเจ้าลูกชาย ให้นำปลาที่จับได้จากคลักกลางนา ไปปล่อยลงลำคลองหน้าเรือน” หลังจากที่ได้เห็นภาพของหญิงรับจ้างพร้อมสามีกำลังหอบหิ้วอุปกรณ์จับปลา มุ่งมายังสระน้ำข้างกระท่อม จะเห็นว่าภาพ ดังกล่าวกำลังซ้อนทับภาพในทรงจำของเขาให้ผุดพรายออกมาอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่น่าสนใจว่าภาพวิถีชนบทล้วนหล่อหลอมความเป็นเขา และยังบ่งบอกความเป็นตัวตนของเรวัตร์ผ่านตัวละครที่เรวัตร์ได้ใช้ในการนำเสนอคือ “คนสวน” ในที่นี้ จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (14) อาจกล่าวได้ว่า ตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่นของเรวัตร์ ผ่านสังคมชนบทถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญอีกประการที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์

ฤดูแล้งของปีหนึ่ง

หญิงรับจ้างทำงานบ้านพร้อมกับสามีที่เป็นช่างไม้

พากันหอบหิ้วสวิง แห และถังพลาสติก

มุ่งมายังสระน้ำข้างกระท่อม

นางววดจนพร้อมจะเป็นคลัก

ทั้งสองช่วยกันปั่นคันดินเป็นตารางสี่เหลี่ยม

ก่อนใช้ถังพลาสติกวิดน้ำออก

ฝ่ายชายใช้แหหว่านลงเสียครึ่งหนึ่ง

ฝ่ายหญิงจึงใช้สวิงไล่ช้อน

นั่นคือฝูงปลาช่อนที่เพิ่งโตได้ขนาดหัวแม่มือ
คะเนด้วยสายตาน่าจะราวๆ สักสามสิบตัว
ต่างพากันดินขลุกลกอยู่ในถังเปื้อนเปรอะ
โคลนตม

คนสวน เพียงแต่ยิ้มเหงา-เหงา

เมื่อสบตาทั้งสองคน

ทั้งมิได้เอ่ยความในใจ-ใจทั้งสิ้น

ในขณะที่หูได้ยินเสียงแม่แว่วมาไกล-ไกล

เสียงของแม่ที่ออกคำสั่งเจ้าลูกชาย

ให้นำปลาที่จับได้จากคลักกลางนา

ไปปล่อยลงลำคลองหน้าเรือน

พร้อมกับยิ้มเตือนถึงเรื่องชีวิตเขา-ชีวิต
เรา...

คนทั้งสองเดินลับตาไปนานแล้ว

พลันวันซึ่งโอบล้อม คนสวน อยู่ในขณะนั้น

ได้กลายเป็นสีเทา...

(นกชีวิต (14) : 44-45)

เป็นที่น่าสังเกตว่า สภาพแวดล้อมของสังคมชนบทที่เรวัตร์ผูกพันมาตั้งแต่ครั้งวัยเยาว์ ถือเป็นวัตถุดิบสำคัญของการสร้างงานกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (15) จะเห็นว่าเรวัตร์กล่าวถึง “หญิงรับจ้าง” อันเป็นเหมือนนัยยะสำคัญ แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม ในที่นี้คือสังคมชนบทที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย โดยกวีนิพนธ์ชิ้นนี้ เรวัตร์ได้ใช้ “คนสวน” เป็นภาพแทนตัวเองในฐานะผู้สังเกตการณ์ ถือเป็น การตระหนักในการหยั่งรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ภาพ “หญิงรับจ้าง” จึงเป็นภาพที่เรวัตร์คุ้นชิน หญิงสาวหายไปกับถังพลาสติก ก่อนจะกลับออกมาพร้อมกับหน่อไม้รวก เถาใบหญ้านาง เห็ดน้ำผึ้ง ยอดตัว ใบชะมวง โดยเรวัตร์ได้กล่าวถึงพื้นเพ คือ เป็นคนอีสาน และจากประสบการณ์ ทำให้เรวัตร์นำเสนอภาพของสังคมชนบทได้อย่างแจ่มชัด ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของเขา ดังเนื้อความที่ว่า “คนสวนลับตาก็ฝัน อยู่ในกลิ่นหอมกรุ่นของข้าวเหนียว ที่เพิ่งนึ่งสุกใหม่ๆ คั้นน้ำเถาใบหญ้านางใส่หม้อตั้งไฟ ตำพริกหอม กระเทียมตามลงไป ต่อด้วยหน่อไม้สดใหม่สับซอยเด็ดและใบไม้ต่างๆ ฉีกปลาอย่าง ขยุ้มเกลือเม็ดสักปลายมือ ข้าวเปลือกสักช้อนโต๊ะ ตบท้ายด้วยน้ำปลาร้าสักทัพพี... คนสวนมาดมั่นว่าจะลองปรุงแกงหม้อนี้สักครั้ง

เคยแม้กระทั่งคิดจะเหยย้ไข่มดแดง หากว่าเดือน พฤษภาคมลมฤดูแล้งไม่ล่วงไปเสียก่อน” การบอกเล่าของเรวัตร์ผ่านงานกวีนิพนธ์ดังกล่าว เป็นที่น่าสนใจว่า ภาพวิถีชนบทต่างหล่อหลอมความเป็นเขา และยังบ่งบอกถึงตัวตนของเขา ที่แม้ว่าตัวเองจะเป็นคนภาคกลางโดยกำเนิด หากแต่พรมแดนวัฒนธรรม อาหาร หารได้ก้ำกึ่งความเป็นเขาแต่อย่างใด ในที่นี้ จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (15) อาจกล่าวได้ว่า ตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่นของเรวัตร์ ผ่านสังคมชนบทถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญอีกประการที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์

คนสวน เคยเฝ้าสังเกตหญิงรับจ้างทำงานบ้าน
เดินหายเข้าไปในสวนพร้อมมิดขอและถัง
พลาสติก

ก่อนที่แกจะกลับออกมาพร้อมกับหน่อไม้รวก
เถาใบหญ้านาง เห็ดน้ำผึ้ง ยอดติ้ว ใบชะมวง
หรือดอกของไม้ต่างๆ ตามแต่ฤดูกาล
แกมีพื้นเพอยู่ในภาคอีสาน

คนสวน หลับตานึกฝัน

อยู่ในกลิ่นหอมกรุ่นของข้าวเหนียว
ที่เพิ่งนึ่งสุกใหม่ๆ

คั้นน้ำเถาใบหญ้านางใส่หม้อตั้งไฟ

ตำพริก หอม กระเทียมตามลงไป

ต่อด้วยหน่อไม้สดใหม่สับซอย เห็ดและใบไม้ต่างๆ

ฉีกปลาอย่าง ขย้มเกลือเม็ดสักปลายมือ

ข้าวเปลือกซักซ้อนโตะ

ตบท้ายด้วยน้ำปลาร้าสักทัพพี...

คนสวน มาดมันว่าจะลองปรุงแกงหม้อนี้สักครั้ง

เคยแม้กระทั่งคิดจะเหยย้ไข่มดแดง

หากว่าเดือนพฤษภาคม

ลมฤดูแล้งไม่ล่วงไปเสียก่อน

(นกชีวิต (15) : 46-47)

การรำพึงรำพันถึงความเป็นไปของสังคม การจากพราก การพลัดถิ่นที่อยู่อาศัย อาจจะถูกเหมื่อนว่าเป็นเรื่องที่สุดเหมือนจะธรรมดา หากแต่สำหรับยุคสมัยปัจจุบัน กลับพบว่าปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น และจะดูเหมือนว่ายิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากเนื้อความในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (12) ถือเป็นบทกวีรูปแบบฉันทลักษณ์อิสระที่บอกเล่าเรื่องราวของคนชายขอบ คนพลัดถิ่น

และความเป็นไปในอนาคต ดังในบทที่ว่า “เขาคิดไปว่าเป็นสำเสียงของเหล่าผีพลัดถิ่น เพราะที่นี้คือทุ่งไรและภูเขา ขนานแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา และขบวนแรงงานข้ามแดนราคาถูก ยัดทะนานอยู่บนรถบรรทุก วิ่งผ่านถนนเลียบบสวนอยู่ทุกเช้า - ค่ำ”

หากพิจารณาถึงด้านการนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน “คนสวน” จะพบว่า กวีนิพนธ์ชิ้นดังกล่าว เป็นการผลิตสร้างความหมายโดยการไ้ระบบสัญลักษณ์ ถือเป็นกรพยายามเชื่อมโยงแนวความคิดผ่านภาษา (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2548 : 5) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความหมายผ่านตัวบท บอกเล่าเรื่องราว ภาพสังคม ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งยังเป็นการตระหนักรู้ของเรวัตร์เองในเรื่องของความสะเทือนใจ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วอาจเป็นเพียงเรื่องราวจากเบื้องลึกในจิตใจของเขาเอง ดังในเนื้อความกวีนิพนธ์

นกชีวิต (12) ที่ว่า

ในคืนดึกกลึกลับ

คนสวน แว่วยินเสียงร่ำไห้โหยหวน

ดังมาจากที่ซึ่งลึก มืด และเหน็บหนาว

เขาคิดไปว่าเป็นสำเสียงของเหล่าผีพลัดถิ่น

เพราะที่นี้คือทุ่งไรและภูเขา

ขนานแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา

และขบวนแรงงานข้ามแดนราคาถูก

ยัดทะนานอยู่บนรถบรรทุก

วิ่งผ่านถนนเลียบบสวนอยู่ทุกเช้า - ค่ำ

ที่ดวงตาของเขาเฝ้ามองอย่างเย็นชา

พลันเขาจึงตระหนักได้ว่า - สงครามนั้นมี

เคยจบสิ้น

และอาจเป็นไปได้ว่า...

เสียงร่ำไห้โหยให้เหล่านั้น

ดังมาจากเบื้องลึกแห่งจิตใจของเขาเอง!

(นกชีวิต (12) : 42)

การพลัดถิ่นที่อยู่อาศัย พลัดบ้านเกิดเมืองนอนมาเป็นกรรมกรขายแรงงานตามที่ต่างๆ เป็นอีกวิถีชีวิตหนึ่งที่มีให้เห็นในสังคมไทยปัจจุบัน จากเนื้อความในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (15) บอกเล่าเรื่องราวของการพลัดถิ่นของหญิงรับจ้างทำงานบ้าน โดยเรวัตร์ได้นำเสนอผ่านสายตาของ “คนสวน” ดังในเนื้อความตอนที่ว่า “คนสวนเฝ้าสังเกตหญิงรับจ้างทำงานบ้าน เดินหายไป

ในสวนพร้อมมีดขอและถังพลาสติก ก่อนที่แกจะกลับออกมาพร้อมกับหน่อไม้รวก เถาใบหญ้านาง เห็นน้ำผึ้ง ยอดดิว ใบชะมวง หรือดอกของไม้ต่างๆ ตามแต่ฤดูกาล แกมีพื้นเพอยู่ในภาคอีสาน” อาจกล่าวได้ว่าบทกวีของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ บทนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนชายขอบ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศไทย การต่อสู้ดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่ที่ดีขึ้นจึงเป็นสิ่งที่คนชายแรงแม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะนั่นคือชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยความเป็นกวีที่มีความละเอียดอ่อนในเรื่องของการเก็บข้อมูล อันเป็นความสามารถของกวีเอง จึงทำให้กวีชิ้นนี้ถูกถ่ายทอดออกมาอย่างงามจดทั้งรูปคำและความหมาย

คนสวน เผ่าสังเกตุหญิงรับจ้างทำงานบ้าน
เดินหายไปสวนพร้อมมีดขอและถังพลาสติก
ก่อนที่แกจะกลับออกมาพร้อมกับหน่อไม้รวก
เถาใบหญ้านาง เห็นน้ำผึ้ง ยอดดิว ใบชะมวง
หรือดอกของไม้ต่างๆ ตามแต่ฤดูกาล
แกมีพื้นเพอยู่ในภาคอีสาน
คนสวน หลับตานึกฝัน
อยู่ในกลิ่นหอมกรุ่นของข้าวเหนียว
ที่เพิ่งนึ่งสุกใหม่ๆ
คั้นน้ำเถาใบหญ้านางใส่หม้อตั้งไฟ
ตำพริก หอม กระเทียมตามลงไป
ตามด้วยหน่อไม้สดใหม่สับซอย เห็ดและใบไม้ต่างๆ
ฉีกปลาย่าง ขยี้เมล็ดเกลือเม็ดสีกปลายมี
ข้าวเปลือกซักซัอนโตะ
ตบท้ายด้วยน้ำปลาร้าสักทัพพี...
คนสวน มาดมั่นว่าจะลองปรุงแกงหม้อนี้สักครั้ง
เคยแม้กระทั่งคิดเหยาะไข่มดแดง
หากว่าเดือนพฤษภาคม
ลมฤดูแล้งไม่ล่วงไปก่อน
(นกชีวิต : น.46 - 47)

จากการศึกษาภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ในด้านการนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน “คนสวน” ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิตอาจกล่าวได้ว่าจากกล่าวได้ว่า ในระดับการตระหนักรู้ในทางที่ยังรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น (self-realization)

หรือ “ตัวตนกับสังคม” ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ผ่านงานกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ถือเป็นภาระตระหนักในระดับที่ยังรู้ถึงตัวตนที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ที่มองว่าชีวิตอื่นมิใช่แค่ตัวเราเท่านั้น อันเป็นระดับที่อดีตเริ่มขยายสู่ชีวิตอื่นที่กว้างขวางขึ้น เพื่อที่จะก้าวสู่การตระหนักรู้ในระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง (Self-realization) หรือตัวตนเชิงนิเวศนั่นเอง

“คนสวน” ในกวีนิพนธ์ นกชีวิต จึงเป็นภาพตัวแทนที่เรวัตร์ได้ผลิตสร้างความหมายผ่านภาษา เพื่อยืนยันให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศ ทั้งยังอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ต่างต้องพึ่งพากันและกัน

1.7 ตัวตนกับการประจักษ์แจ้ง

สำหรับระดับการตระหนักรู้ในระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง (Self-realization) คือระดับที่ตัวตนนั้นได้ขยายไปยังสรรพสิ่งอย่างกว้างขวาง ละเอียดลุ่มลึกซับซ้อนหลากหลาย ยิ่งใหญ่ในทุกมิติทุกกาลเทศะ คือการรับรู้ว่าตัวเราก็คือผู้อื่น ทุกสรรพสิ่งสรรพชีวิตคือหนึ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เหล่าสรรพสัตว์ พืชพันธุ์ แม่น้ำ ภูเขา ทะเล ผืนดิน และโลกดั่งที่นาสส์เรียกว่าการประจักษ์แจ้งในตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) หรือการสำนึกในตัวตนที่กว้างขวาง (wide identification) (กานมณี ภูภักดี, 2542 : 56)

การบอกเล่าถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือที่เรียกกันว่า (Treditional Ecological Knowledge : TEK) ถือเป็นเรื่องที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะการแทรกเนื้อความรู้ ความคิดภูมิปัญญา ตลอดจนองค์ความรู้ดั้งเดิมลงในงานกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ยังแสดงให้เห็นถึงการตระหนักต่อธรรมชาติ ในแง่ของการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (2) ที่ว่า “มวลงไม้ต่างผลิดอกออกผลมากล้นเกินปกติ คนสวนพยากรณ์ว่าปีนี้จะแล้งจัด เหล่าไม้จึงกระจายเผ่าพันธุ์ออกไปให้มากที่สุด ก่อนที่พายุฤดูร้อนจะมาเยือนในเดือนเมษายน” ถือเป็นภาระสร้างความหมายไปของธรรมชาติ ทำให้คนสวนสามารถพยากรณ์ล่วงหน้าได้ว่าปีนี้จะแล้งจัด เพราะสังเกตเห็นมวลงไม้ผลิดอกออกผลมากผิดปกติ การเรียนรู้ธรรมชาติจึงถือเป็นวิธีการหนึ่งของการอยู่ร่วมกัน

ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ดังที่ สาทิศ กุมาร ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ธรรมชาติว่า “การย่ำเดินไปในฐานะนักจาริกเพื่อการฟื้นฟูจิตวิญญาณ การเดินไปในธรรมชาติคือการทำสมาธิและสวดภาวนาของฉัน แมกไม้สูงใหญ่และทิวเขาตระหง่านคือโบสถ์วิหารสำหรับฉัน ฉันไม่มองขึ้นไปบนฟ้าเพื่อเสาะหาสวรรค์วิมานสวรรค์ของฉันอยู่ตรงนั้น บนโลกนี้ เมื่อเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ฉันเกิดความเกษมศานต์และเกิดปัญญา” (สาทิศ กุมาร, 2556 : 37)

มวลไม้ต่างผลิดอกออกผลมากล้นเกินปกติ
คนสวน พยากรณ์ว่าปีนี้จะแล้งจัด
เหล่าไม้จึงกระจายเฝ้าพันธุ์ออกไปให้มากที่สุด
ก่อนที่พายุฤดูร้อนจะมาเยือนในเดือนเมษายน
กราดเกรี้ยวของฟ้าเบื้องบนและลมฝน
ต้นไม้ใหญ่น้อยภายในสวน
ต่างกอดเกี่ยวประคองปลอบโยนซึ่งกัน
พรุ้งพรูของเม็ดน้ำปล้นเหือดหาย
ในเนื้อดินอันแห้งผาก
หลังพายุ,
จักจั่นนับพันนับหมื่นพากันกรีดปีกจนหุบดับ
นกเล็ก ๆ ต่างเรีงรำตี๋มขับหยดน้ำน้อยๆ บนใบไม้
ถามว่ามนุษย์จะดำรงอยู่เยี่ยงใด
ในความแล้งร้ายและเหล่าพายุที่โถมเข้าทำลาย
ท่ามกลางสวนภายในที่แห้งผาก

(นกชีวิต (2) : 21-22)

การเชื่อมโยงตัวตนเข้ากับธรรมชาติ เข้ากับเอกภาพทั้งหมดของเรวัตร์ ถือเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของเขา ที่พบเห็นได้ในงานกวีนิพนธ์ ดังในกวีนิพนธ์ นกชีวิต (3) ที่เรวัตร์บอกเล่าถึงเรื่องราวของชีวิตนกกระเจี๊ยบฝั้วเมียที่สร้างรวงรังบนต้นสารภี “เสียงร้อง “ชีวิต-ชีวิต” นั้นแจ่มใสเหมือนประกายแดด” อันเป็นการนำเสนอตัวตนในระดับการตระหนักรู้ในระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง เป็นระดับที่ตัวตนนั้นได้ขยายไปยังสรรพสิ่งอย่างกว้างขวาง คือ การรับรู้ที่ว่าตัวเราก็คือผู้อื่น ทุกสรรพสิ่งสรรพชีวิตคือหนึ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เหล่าสรรพสัตว์ พืชพันธุ์ แม่น้ำ ภูเขา ทะเล ผืนดิน และโลกตั้งที่นาสส์เรียกว่าการประจักษ์แจ้งในตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) หรือการสำนึกในตัวตนที่กว้างขวาง

(wide identification) (กานมณี ภูภักดี, 2542 : 56) และยังคงคล้องกับแนวความคิดของสาทิศ กุมารที่ว่าด้วยการเชื่อมโยงตนเองกับสรรพสิ่งว่า “เวลาที่ฉันเดินฉันจะเชื่อมโยงเข้ากับผืนโลก กับอากาศ กับแมกไม้ กับแสงอาทิตย์ กับดอกไม้ กับเห็ดรา กับนกกา ฉันเชื่อมโยงกับเอกภาพทั้งหมด ไม่แบ่งแยกเป็นสอง ฉันเป็นหนึ่งเดียวกับเอกภาพเต็มเปี่ยม สอดประสาน นี่คือเหตุผลที่นักจาริกใช้วิธีเดินเท้าเป็นส่วนใหญ่” (สาทิศ กุมาร, 2556 : 37)

นกกระเจี๊ยบฝั้วเมียช่วยกันสร้างรวงรังน้อย-น้อย
บนต้นสารภี
เสียงร้อง “ชีวิต-ชีวิต” นั้นแจ่มใส
เหมือนประกายแดด
เบื้องล่างคือลานดิน
ซึ่งถูกห่มคลุมด้วยพรมนุ่มของดงดอกไม้
ดอกดวงสีเหลืองเล็ก-เล็ก
ราวดวงดาวในคืนข้างแรม
ฝูงผึ้งหึ่ง-หึ่ง อยู่ตลอดทั้งวัน
จากดอกนี้ไปดอกนั้น
เช่นเดียวกับเหล่าผีเสื้อ
แมลงภู่ มด และกิ้งก่า
ลูกแมวนอนหมอบมองอยู่ริมระเบียบ
เสียงโหมบายกังวานไหวในสายลมรำเพย
กลิ้งน้ำค้างยังคงเอ้อระเหยอยู่ตามพุ่มพฤษ
และกลิ้งข้าวปลาอาหารในครีวเรือน
ถนอมยามเช้าเอาไว้
เช่นกระเจี๊ยบฝั้วเมียคู่นั้น
เช่นโตะกับแก้อีคู่นั้น
เช่นหน้าต่าบานนั้น ประตูปานนั้น ถ้วยกาแพ้นั้น
สมุดบันทึกและดินสอ ฯลฯ
ถนอมยามเช้าเอาไว้
เพื่อใจทั้งวันจะแจ่มใสเหมือนประกายแดด
อย่ายินยอมให้มือใดฉีกmbh'มัน
ด้วยเหตุผลอันแข็งกระด้าง
ด้วยกรอบคิดอันคับแคบ
อย่าฉีกยามเช้าของเธอ
อย่าฉีกยามเช้าของฉัน
ปล่อยให้บทกวีกังวานไหวอยู่ในเรา
ด้วยชีวิตนั้นแสนสั้นนัก

คนสวน หย่อนกายลงในเปล
พลงร้องเลียนเสียงกระจิบคูนั่น
ชีวิต-ชีวิต

(นกชีวิต (3) : 23-25)

การศึกษาสังคมจากธรรมชาติของเรวัตร์ ถือเป็นการเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ประการหนึ่งที่เรวัตร์มีต่อธรรมชาติ เสมือนเป็นการประจักษ์แจ้งในธรรมชาติแห่งตัวตนของเขาที่ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญ ของสรรพสิ่ง อันสอดคล้องกับแนวความคิดของกอบกาญจน์ ภิญโญมารค ที่ว่าคุณค่าของการดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ และการมีดวงตาเห็นธรรมคือโอกาสที่จะ อ่าน สัจจะในธรรมชาติได้อย่างทะลุปรุโปร่งและเข้าใจลึกซึ้งอันนำไปสู่การตระหนักถึงปลายทางของชีวิต (กอบกาญจน์ ภิญโญมารค, 2554 : 201) จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (16) จะเห็นว่าเรวัตร์ได้ทำการ “อ่าน” สัจจะในธรรมชาติอย่างเข้าใจอย่างแท้จริง เป็นการแสดงความเคารพด้วยการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันมากกว่าจะเป็นการเรียนรู้เพื่อจะครอบครอง

หัวค่ำของห้องฟ้าหมาดฝน
อึ้งอลเสียงกบ อึ้ง เขียด และคางคก
ในบริเวณสระเรือกที่น้ำแห้งเหือดมานานปี
เปิดไฟหน้ากระท่อมทิ้งไว้
ฝูงแมลงเฝ้าเผาไฟดูคล้ายดอกไม้กลีบบาพล้านบิน
รุ่งเช้าฝูงมดง่ามซึกแถว
พากันคาบร่างไว้ปีกของเหล่าแมลงเฝ้าเข้ารูรัง
กางเขนโฉบลงจิกทิ้งเหล่าหนอนในตงหญ้า
งูสิงไล่ล่าคางคกมาหยุดชะงักบริเวณหน้ากระท่อม
คนสวน ผุดลุกจากเปลผ้าด้วยอาการตกใจ
มิได้มีเจตนาจะช่วยเหลือผู้ถูกล่า
ทั้งมิใช่จะเข่นฆ่าผู้เล็ยไล่
ทว่างูสิงตัวนั้นทำได้เพียงสบตากับ คนสวน
ก่อนเล็ยหนีหลบไป
ในชั่วอึดใจหลังหายตระหนก
คางคกจึงกระโดดหนีเข้ารกไปเช่นกัน
จากกลิ่นหายใจจึงพรุลงหายใจ
ขณะดวงตะวันไต่ฟ้าสูงขึ้นไป
ไม่ร่วมรับรู้...

(นกชีวิต (16) : 49)

คงไม่แปลกถ้าจะกล่าวว่าธรรมชาติได้หล่อหลอมความเป็นตัวตนของเขา ทั้งความรู้และความรู้สึกอันบริสุทธิ์ จากที่เมื่อก่อนเรวัตร์อาจเคยมองธรรมชาติ โดยการใช้ตัวเองเป็นศูนย์กลาง หากแต่พิจารณาผ่านงานกวีนิพนธ์ของเขาในปัจจุบันจะพบว่า เรวัตร์ได้เปลี่ยนการมองใหม่ โดยการให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลางบ้าง และจากการมองดังกล่าว ทำให้เรวัตร์เข้าใจบริบทแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเข้าใจถึงความสัมพันธ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (19) จะเห็นว่า การบอกเล่าเรื่องราวผ่านงานกวีนิพนธ์ของเขาดูจะเรื่องทีละเอียดอ่อน หากแต่เราพิจารณาถึงเหตุและผลแล้วเราจะพบว่ากวีนิพนธ์ชิ้นดังกล่าวไม่เพียงแต่แผ้วถางสวนหัวใจภายในของเรวัตร์เท่านั้น แต่มันยังช่วยถากถางสวนหัวใจของผู้อ่านอีกด้วย

ไทรสาวหน้าเรือนชกชวณฝูงนกมาเรียงเรียง
แต่เข้าตรู

ด้วยลูกผลอันดีนดก

เป็นอาหารของเหล่านกตลอดฤดู

แม้เรือนต้นจะสูงเพียงสามวา

แต่ทว่าปวงรากลับเดินทางไปยาวไกล

ด้วยแรงบันดาลใจ คือแหล่งน้ำ

ข้ามไกลไปสุดหล้า

ขณะที่รากลลับๆ ก็วางขุมกำลังไปทั่ว
บริเวณบ้าน

บ้างมาจ่อรออยู่ใต้ชานล้างจานชาม

บ้างลูกกลมเข้าไปในรอยร้าวของโองน้ำฝน

ก่อนที่ คนสวน จะค้นพบว่าฤดูแล้งหนนั้น

น้ำได้หายไปหนึ่งโอง

จะโกรธก็ไม่ใช่ ทำได้เพียงดึงรากลอกมา

แล้วจัดการยาปูนรอยร้าวให้เรียบร้อย

แต่แม่ไทรสาวน้อยก็ยังคงระรื่น

มิหยาซ้ายังยุยงให้เหล่านกส่งเสียงหัวเราะ

เยาะเย้ย

และมีต้องตอกตกใจไปหรือ

หากตื่นขึ้นมาในเช้าหนึ่ง

แล้วพบว่าหม้อต้มจืดที่เผลอวางทิ้งไว้ในครัว

เมื่อหัวค่ำวันวาน

ไม่หลงเหลือน้ำติดกันหม้อสักหยด!

(นกชีวิต (19) : 53-54)

จากกวีนิพนธ์ นกชีวิต (20) จะเห็นว่าเรวัตร์บอกเล่าเรื่องราวของ “คนสวน” และ “เจ้าบ้าน” ผ่านท่วงทำนองของความผันผวน อาจกล่าวได้ว่า “คนสวน” ในที่นี้ก็คือตัวของเรวัตร์เอง และ “เจ้าบ้าน” ก็คือธรรมชาติที่แวดล้อมตัวของ “คนสวน” หรือ “ตัวของเขา” เอง จากประโยคขึ้นต้นบทกวีที่ว่า “วัน-วันสนทนากันน้อยถ้อยคำ อันหมายถึงคนสวนกับเจ้าบ้าน” จึงเสมือนเป็นความเปรียบในเรื่องของการพูดคุยผ่านถ้อยคำสนทนา แต่หากพิจารณาในบริบทที่เรวัตร์บอกเล่าในบรรทัดถัดมาจะพบว่า การพูดคุยกันด้วยความรักและอารมณ์แห่งความผูกพันรู้สึก อาจไม่ต้องใช้คำใดในการสนทนา เพราะถ้อยคำนั้นมันได้หลอมรวมกันแล้วในทุกเมื่อเชื่อกันระหว่างคนสวนกับเจ้าบ้าน

วัน-วันสนทนากันน้อยถ้อยคำ
อันหมายถึง คนสวน กับเจ้าบ้าน
ที่ระเบียงชานหรือลานดอกไม้
ในพายุฝนหรือพยับแดด
ในแวดล้อมของมวลใบไม้
ในเสียงขันขานของไก่และเพลงนก
ในลมตกและคืนดาว
ในเสียงโฆษณาของรถขายกับข้าวและ
สินค้านานา
ในสำเนียงพูดของชาวกำพูชา
ซึ่งเป็นแรงงานผ่านแนวชายแดน
ในเสียงปิ่นของนักล่าสัตว์แห่งทุ่งไร่และภูเขา
และในเรื่องเล่าของหมู่บ้านกำเนิดใหม่
ซึ่งศีลทั้งห้าข้อนั้นสันตะเทือนสะท้านใจ
สนทนากันน้อยนิดในเรื่องอะไร?
ลูกไทรสุกและฝูงนก
ดาวหิ่งห้อยในคืนดึก
ก่อนปล่อยให้ในความนิ่งนึ้กจันทรจ.

(นกชีวิต (20) : 55-56)

“หากบทกวีแตกผลอยู่ข้างในตัวเรา แล้วมีเหตุผลสามานย์อันใดกันเล่าที่เราจะไม่ถนอมรักและหล่อเลี้ยงมันไว้ เพื่อที่วันหนึ่ง มันจะเติบโตงาม หยั่งรากหยดต้น แตกกิ่งก้าน แล้วให้ดอกผลหวานหอมแก่ชีวิต-ชีวิตอันประาะบาง” จากเนื้อความของกวีนิพนธ์ นก

ชีวิต (25) ข้างต้น จะเห็นว่า กวีนิพนธ์ในความหมายของเรวัตร์ หาใช่เพียงถ้อยวลีที่ถูกผลิตสร้างผ่านรูปแบบของภาษา ผ่านท่วงทำนองฉันทลักษณ์ไร้ฉันทลักษณ์ คำครุสทุ หากแต่มันยังหมายรวมถึงความหมายแห่งจิตวิญญาณการประจักษ์แจ้งในตัวตนที่หลอมรวมกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เจกเช่นการยกระดับจิตวิญญาณด้วยการเรียนรู้จากธรรมชาติ นำไปสู่การค้นพบว่า ธรรมชาติกับมนุษย์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชีวิตที่พึงปรารถนาในระบบคิดของกวีจึงหมายถึง ชีวิตที่ดำเนินตามครรลองธรรมชาติ หรือครรลองของหลักธรรมอย่างกลมกลืนเรียบง่าย และดำรงความเป็นอิสระแห่งจิตวิญญาณ ไม่ต่างจากสรรพสิ่งที่ล้วนแต่มุ่งเดินไปในเส้นทางสายนี้ (กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค, 2554 : 282) ซึ่งกวีนิพนธ์ชิ้นดังกล่าวยังนำเสนอตัวตนแห่งการประจักษ์แจ้งของเรวัตร์ผ่านการเรียนรู้ธรรมชาติได้อย่างลุ่มลึกและเข้าใจในความหมายของความสัมพันธดังกล่า

เด็กหนุ่มผู้หนึ่งนั่งปรับทุกข์กับ คนสวน
เดินทางเข้าไปสู่โลกด้านใน
ท่ามกลางมิ่งไม้จันทรจ
ความหวานหอมของเมรัย
แสงทองของกลางวันและแสงจันทร์ของกลางคืน
มิใช่การดื่มร่ำอันฉาบฉวย
แต่ทว่าคือการดั่งลิ้ม
ลงสู่หน้าเนื้อของปรัชญาชีวิต
ชีวิตที่ไม่จริงจังยั่งยืน
เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ
ซึ่งประาะบาง วูปไหว ละมุนคง
ทั้งหลายล้วนคือมหัศจรรย์อันอุบัติ
คือการดื่มร่ำอันสงบสงัด
มีเพียงเสียงร้องของแมลงกลางคืน
มีเพียงเสียงความตายของไส้เดือนในฤดูหนาว
เสียงแตกตบของเหล่าเมล็ด
เสียงผลิของมวลใบ
เสียงละเมอฝันของนกในฤดูฝน
เสียงหักโค่นของต้นไม้ในลมพายุ
เสียงฟ้าผ่า
เสียงฝูงปลวกลักลอบกัดกินหนังสือในตู้ไม้
เสียงพลุไฟงานศพในวัดของหมู่บ้าน

เสียงเพลิงไฟไหม้ลามภูเขาในฤดูร้อน
เสียงร่ำไห้ของใคร-ใครที่กักวานไหวอยู่ในเรา...
เด็กหนุ่มพุดถึงความมั่นคงของชีวิตและการงาน
ในขณะที่หัวใจโหยหาวิถีทางของกวีนิพนธ์
สับสนอยู่บนทางแพร่งแห่งการเลือก
ระหว่างผิวเปลือกกับแก่นแกน
คนสวน เหมือนพุดกับต้นเอง-
“หากบทกวีแตกผลอยู่ข้างในตัวเรา
แล้วมีเหตุผลสามานย์อันใดกันเล่า
ที่เราจะไม่ถนอมรักและหล่อเลี้ยงมันไว้
เพื่อที่วันหนึ่ง
มันจะเติบโตงาม หยั่งราก หยัดต้น แตกกิ่งก้าน
แล้วให้ดอกผลหวานหอมแก่ชีวิต-
ชีวิตอันเปราะบาง”
คนต่างวัยสบตากัน
เมรยัยยิ่งล้ารส

(นกชีวิต (25) : 65-67)

“คนสวนกำลังทำงานอยู่ ไร่ใหม่” จากเนื้อความของ กวีนิพนธ์ นกชีวิต (4) เป็นที่น่าสังเกตว่า เรวัตร์ได้บอกเล่าเรื่องราวของตนเองผ่าน “คนสวน” ประโยคที่ว่า “คนสวนกำลังทำงานอยู่ ไร่ใหม่” ถือเป็นบทร้อยกรองที่บอกถึงการทำงานของ “คนสวนผู้ปลูกโลกนี้ตนเป็นนักฝัน” คนสวนในทรรศนะของเรวัตร์จึงมิใช่เพียงคนสวนในแง่ที่ว่าคนปลูกต้นไม้ ดายหญ้า ใส่ปุ๋ยบำรุงดินในสวนเท่านั้น หากแต่ยังหมายความถึง “คนสวน” ผู้มีจิตวิญญาณแห่งความรักต่อสรรพชีวิต “คนสวนผู้ใช้ความรักความปรารถนาดีพรวนหัวใจแทนจอบเสียม” ดังในเนื้อความที่ว่า “กลางคืนจวบแสงจันทร์ กลางวันกอดแดดหอม เหล่านกเพรียกขรมอยู่ข้างใน” ต่างสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของเรวัตร์ ความสัจย์ข้อในจิตวิญญาณภายใน ทั้งยังสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในแง่ของการศึกษาและเรียนรู้หลักธรรมจากธรรมชาติ อันเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่มักจะเห็นผ่านงานกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ “เปลกำลังแกว่งไกว-ใจกำลังขับขาน ล้างจาน กวาดกระท่อม ย่อมเป็นแรงงานของความรัก”

เกียจคร้านกระไรเช่นนั้น

คนสวน ผู้ปลูกโลกนี้ตนเป็นนักฝัน
กลางคืนจวบแสงจันทร์

กลางวันกอดแดดหอม
เหล่านกเพรียกขรมอยู่ข้างใน
คนสวน กำลังทำงานอยู่ ไร่ใหม่
เปลกำลังแกว่งไกว-ใจกำลังขับขาน
ล้างจาน กวาดกระท่อม
ย่อมเป็นแรงงานของความรัก
สักพัก-สักพัก เปลก็แกว่งไกว-ก็แกว่งไกว
เกียจคร้านกระไรเช่นนั้น-เช่นนั้น

(นกชีวิต (4) : 26)

การเรียนรู้จากธรรมชาติและ การทำความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่เรวัตร์ยืนยันที่จะปฏิบัติ จากกวีนิพนธ์นกชีวิต (10) จะเห็นว่า เรวัตร์ได้นำเอาหลักของพุทธศาสนาในแง่ของความไม่จีรัง ความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง มาใช้เป็นหลักปฏิบัติ ในการศึกษาทำความเข้าใจธรรมชาติหรือที่เรียกกันว่า “ตถตา” คือเป็นเช่นนั้น เป็นเช่นนั้นเอง การที่เรวัตร์มองเห็นความเป็นจริงที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง (อนิจจัง) สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ (ทุกขัง) และธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) หลักธรรมะ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างเข้าถึงและเข้าใจ อันเป็นการตระหนักในตัวตนกับการประจักษ์แจ้งในที่สุด

ทามกลางคืนวันที่มีลมไม้ทั้งใบ
คนสวน รู้สึกได้ถึงห้วงน้ำภายในที่แห้งผาก
พื้นล่างคือสีเหลือง
ฟากบนคือสีฟ้า
หมูแมลงร่ำร้องระโหยไห้
หมู่นกสีด้าโผลงเกาะกิ่งก้านไร้ใบ
ไม่มีแหล่งน้ำให้จิบดื่มและเรียงเล่น
ชีวิตชีวาหลบเร้นไปไหนใด
กลืนควันจากเพลิงไฟที่ไหม้ลามไม่รู้จบ
จากที่โน่นที่นั่น
แปรเปลี่ยนคืนวันเป็นฝันร้าย
พึมพำถ้อยคำจากปากอันเพื่อนขม
“มันเป็นเช่นนั้นเอง-เช่นนั้นเอง”

(นกชีวิต (10) : 39-40)

กวีนิพนธ์ นกชีวิต (29) จากเนื้อความที่ว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร รอให้ถึงเดือนห้าหน้าแล้งก่อนเกิดสหาย ว่ากันว่าน้ำผึ้งในเดือนห้านี้รสหวาน

หอมละมุนยิ่งนัก...” อาจกล่าวได้ว่าเนื้อความดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพความพันผูกต่อธรรมชาติเรวัตร์ การเป็นคนช่างสังเกต และเรียนรู้ธรรมชาติอย่างเข้าใจ และเนื้อความดังกล่าว ยังแฝงฝังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา อเวเรน จ สมมุติ “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” คือ การไม่คิดเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การทำความดีละเว้นความชั่ว และยังสะท้อนให้เห็นถึงหลักการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่เป็นไปในรูปแบบของการพึ่งพิงอิงอาศัยกัน

คนสวน กลับไปเยี่ยมบ้านเกิดในช่วงเข้าพรรษา

ในฤดูมรสุมซึ่งอากาศแปรปรวน
นอนบ้านได้เพียงสองคืน
เข้าตึ้นก็ถูกไข้หวัดเล่นงานเสียจนลุกไม่ขึ้น
ปวดตามเนื้อตัว ข้อกระดูก
และหายใจอย่างยากลำบาก
หมายมาที่จะสังสรรค์กับเพื่อนฝูง
ก็กลับกลายเป็นมาลงกับน้ำข้าวต้มอย่างเดี๋ยวดาย
ผืนดี-ผืนร้าย ตึ้น-หลับ
จับต้นชนปลายไม่ถูก
ด้วยนานปิดอก ถึงจะป่วยใช้สักครั้ง
แต่ก็ได้ตระหนักถึงวัยชราที่ลอบเข้ามาเยี่ยมเยือน
และอาการประท้วงของร่างกาย
ที่ถูกไข้อย่างไม่มั่นคงยังตลอดมา
กลางวันจึงได้แต่ผูกเปลนอน
อยู่ระหว่างต้นข่อยกับตะโกนา
นอนมองฟ้า
มองน้ำสีโคลนในลำคลองไหลล่องลงทางทิศใต้
แม้ป่วยไข้แต่ก็ยังไม้อาจละหนังสือ
ถืออ่านมันเรื่อยไปทั้งที่สมองยังมีง
ห่างจากจุดผูกเปลไปสักสิบก้าวเดิน คือต้นขี้เหล็ก
แลบนคาบนั้น คือรังผึ้งใหญ่-ผึ้งหลวง
และเบื้องพื้นไม้ไผ่กันนั้น คือเตาเผาถ่านของแม่
เสร็จสิ้นจากงานบุญที่วัด
อากาศโปร่งโล่งปราศจากเค้าฝน
จู่ๆ แม่ตัดสินใจเผาถ่าน
โดยการเรียงท่อนฟืนลงจนเต็มหลุมสี่เหลี่ยม
แล้วกลับตัวไปไม้ใบหญ้า
แรกๆ ควันก็พวยพุ่งไปทางทิศเหนือเป็นปกติคืออยู่

แต่แล้วจู่ๆ ลมก็เกิดหมุนวน
หอบเอาควันกลุ่มใหญ่ขึ้นบนเขารมรังผึ้ง
และเพียงเท่านั้นมันก็พาเอาผึ้งงาน
หรือทหารเลวกกลุ่มหนึ่ง
กรูกันลงมากลุ่มรวมต่อยคนป่วยในเปล
ซึ่งไม่รู้โอโหน้อเห็นอะไร
ให้ลุกขึ้นวิ่งจนไข้แทบหายเป็นปลิดทิ้ง
หากไม่เรียกมันว่าคราวเคราะห์
แล้วจะเรียกมันว่าอะไร
ไม่เป็นไรหรอกนะ ไม่เป็นไร
เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร
รอให้ถึงเดือนห้าหน้าแล้งก่อนเกิดสหาย
ว่ากันว่าน้ำผึ้งในเดือนห้านั้น
รสหวานหอมละมุนยิ่งนัก...

(นกชีวิต (29) : 72-74)

กวีนิพนธ์ นกชีวิต (33) จากเนื้อความที่ว่า “แบ่งกันกิน แบ่งกันกิน” คนสวนแววยินเสียงร้องของหัวใจ อาจกล่าวได้ว่าเนื้อความดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพความพันผูกที่เรวัตร์มีต่อธรรมชาติ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ อันสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ต่อการใช้ความสำคัญกับสรรพสิ่งในบริบทของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นความเกื้อกูล แบ่งปัน การอยู่ร่วมกัน ทั้งยังแฝงฝังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปในรูปแบบของการพึ่งพิงอิงอาศัยกันอีกด้วย
ดึกนี้เต็มจันทร์สิบห้าค่ำ
ส่งต่ออยู่ท่ามกลางนวลแสงและรูปเงาของไม้ในสวน
กลิ่นผณยังฝากฝังเนื้อดิน
กระท่อมขึ้นอับกลิ่นรา
เสียงปลาในสระซุบโผง
และเสียงกระพือปีกของนกกลางคืน
แต่ก็ยังส่งตเพียงพอสื่อต่อสำเสียงของใต้ดิน
เสียงนั้นกระซิบกระซาบ หัวเราะและร่ำร้อง
ท่ามกลางกลิ่นหอมประหลาดและมีมนต์
ปลุกฝูงหอยทากให้ตื่นขึ้น
อีกทั้งยังยั่วเย้าเหล่ามดแดงในรวงรังใบไม้
ลักลอบเข้าไปในความหลับฝันของผู้คนทั้งย่านถิ่น
แม้กระทั่งเหล่าหมาขี้เฒ่าเพื่อละเมอหอมเห่า
คนสวน รู้สึกมีนเมาแสงจันทร์

รุ่งเช้า, วันออกพรรษา
 ที่มาของสำเสียงยามค่ำคืนก็ผุดผ่องละลานตาใจ
 ท่ามกลางพื้นแผ่นดินอันชุ่มชื้นและใบไม้เปื้อยเนา
 นั่นคือเห็ดโคนทั้งดอกตูมดอกบาน
 ซึ่งขั้วขานร้ายมนต์
 ไม่นานนัก, เสียงกิ้งไม้หัก เสียงหมาเห่า
 และเสียงกู่เรียกของเหล่าเพื่อนบ้านก็สะท้อนสวน
 (เพื่อนบ้านซึ่งดูแลสวนของคนเกียจคร้าน
 และหมู่ไม้ซึ่งไม่ให้ดอกผล)
 แต่เช้านี้, ปวงเห็ดราวกับมุกมณี
 หรือไม้ก็พลอยไพลิน
 “แบ่งกันกิน แบ่งกันกิน”
 คนสวน แว่ยินเสียงร้องของหัวใจ
 ขณะชะมกเขม้นถอนดึงดอกเห็ดใส่ตะกร้า
 คุณรู้ไหมว่า เห็ดนั่นคืออาหารโอชะของหอย
 ทากและมดแดง
 เห็นพวกมันเขื่องซ่า แต่ทว่ามันคงมุงมัน
 เห็ดมากมายจึงเหลือเพียงก้านดอกด้วนกุด
 “แบ่งกันกิน แบ่งกันกิน”
 ขณะหูของคนสวน
 แว่ยินเสียงย่าเดินสวบสាប់อยู่ไม่ไกล
 พลันรู้สึกคล้ายคล้ายหัวใจกระโดดโลดเต้น
 ออกนอกอก
 ถอนเก็บตรงหน้ายังไม่สิ้น
 ทั้งตาทั้งใจก็บินไปปรออยู่
 ยังหย่อมเห็ดที่อยู่ถัดออกไป-ออกไป
 เนื้อตัวสั่นเทาราวกับถูกผีเข้า
 ไซ้แล้ว, ผีเข้า! ผีซึ่งเข้าครอบครองเห็ดโคนทั้งสวน
 ผีซึ่งโกรธซึ่งเหล่าคน หอยทากและฝูงมด
 ครั้นเมื่อหนึ่งคิดก็น่าขัน
 และขึ้นและขมและถดถอย
 กลับเข้าไปสู่ที่เดิมอันดิบกระด้าง
 ดูลิ, ดู ดวงตาของพวกเขา
 ดวงตาซึ่งฉายแววประหลาด
 และดวงตาของตน
 คงไม่ต่าง...

(นกชีวิต (33) 82 : 85)

กวีนิพนธ์ นกชีวิต (40) จากเนื้อความที่ว่า “ฝูง
 ใสเดือนขึ้นจากเนื้อดิน ดินรนแสวงหาแหล่งน้ำ สูดทำย

ตายกลายเป็นอาหารของเหล่ามด คือความเกิดและ
 ความตายอันเงี่ยบังน แต่ทว่าแฝงความหมายบางอย่าง
 ไว้” อาจกล่าวได้ว่าเนื้อความกวีนิพนธ์ เป็นการเรียนรู้
 จากธรรมชาติ ผ่านการสังเกต จนทำให้ตระหนักถึง
 หลักความเปลี่ยนแปลงในวิถีแห่งธรรมชาติ อันเป็นสัจ
 ธรรมตามหลักของพุทธศาสนา กฎแห่งความเป็นจริง
 ที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง (อนิจจัง) สังขารทั้งปวง
 เป็นทุกข์ (ทุกขัง) และธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน
 (อนัตตา) (กอบกาญจน์ ภิณฑุมากร, 2554 : 175) ซึ่ง
 ถือเป็นหลักการเวียนว่ายตายเกิด เป็นสัจธรรมชีวิตที่
 ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากแต่เราสามารถเรียนรู้ที่จะ
 เข้าใจ และปรับตัวในการใช้ชีวิตได้

เพียงลมหนาวโบกโบย

ผืนดินเคยอิมน้ำฝนกลับแห้งกระด้าง

ใบไม้ใหญ่น้อยร่วงกรูกราวตลอดทั้งวันคืน

ฝูงใสเดือนขึ้นจากเนื้อดิน

ดินรนแสวงหาแหล่งน้ำ

สูดทำยตายกลายเป็นอาหารของเหล่ามด

คือความเกิดและความตายอันเงี่ยบังน

แต่ทว่าแฝงความหมายบางอย่างไว้

คนสวน นอนเปลอู่อายุแดดที่ชาน

กระท่อม

เช่นเดียวกับเหล่าสัตว์จำศีลในฤดูหนาว

(นกชีวิต (40) : 98)

อาจกล่าวได้ว่า ภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของ
 เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ในด้าน
 การนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน
 “คนสวน” ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิต อาจ
 กล่าวได้ว่า ในระดับการตระหนักรู้ในระดับของการ
 ประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง (Self-realization) หรือ
 “ตัวตนเชิงนิเวศ” (Ecological Self) ของเรวัตร์ พันธุ์
 พิพัฒน์ ผ่านงานกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ถือเป็น
 สำนึกในตัวตนที่กว้างขวาง (wide identification) กล่าวคือ
 เป็นการรับรู้ว่าตัวเราก็คือผู้อื่น ทุกสรรพสิ่ง ทุกสรรพชีวิต
 คือหนึ่งเดียวกัน (กานมณี ภูภักดี, 2542 : 56)

“คนสวน” ในกวีนิพนธ์ นกชีวิต จึงเป็นภาพตัว
 แทนที่เรวัตร์ได้ผลิตสร้างความหมายผ่านภาษา เพื่อ
 ยืนยันให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศ ทั้งยังอธิบายให้เห็นถึง
 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยการ

ตระหนักรู้ในระดับของการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริงนี้ ได้มีการนำเสนอผ่านสัญญาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ฤดูกาล สถานที่ ความเชื่อ ความศรัทธา ชุมชนเมือง การเมือง ศาสนา ความรัก ทั้งหมดทั้งมวลล้วนหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับตัวตนของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เคนสวน ในกวีนิพนธ์ นกชีวิต จึงเป็นภาพตัวแทนที่เรวัตร์ได้ผลิตสร้างความหมายผ่านภาษา เพื่อยืนยันให้เห็นถึงตัวตนเชิงนิเวศ หรือ “ตัวตนแห่งการการประจักษ์แจ้ง” (Ecological Self) ในที่สุด

2. บทสรุป

จากการศึกษาภาพแทนตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ผ่านกวีนิพนธ์ชุด “นกชีวิต” ในด้านการนำเสนอและการประกอบสร้างความหมายผ่าน “คนสวน” ซึ่งเป็นตัวละครในกวีนิพนธ์ชุดนกชีวิต อันเป็นการมองผ่านกระบวนทัศน์ใหม่ ที่ว่าด้วยท่าทีของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ใช้ “คนสวน” เป็นภาพแทนเพื่อนำเสนอตัวตนเชิงนิเวศ โดยมีการนำเสนอผ่านสัญญา

3. เอกสารอ้างอิง

- กอบกาญจน์ ภิญญา มารด. (2554). *ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย*. สำนักพิมพ์อินทนิล.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2545). *สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย*. ใน รัฐศาสตร์สาร. 23(3).
- กานมณี ภูภักดี. (2547). *ความหมายและคุณค่าของชีวิตในนิเวศลุ่มลึกตามทัศนะของอาร์เน นาสส์*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2558). *มาตุคามสำนึกและการโหยหาอดีตในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์*. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 22(2).
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หน้าคร.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *เก็บเบี้ยใต้ถุนร้านปรากฏการณ์วรรณกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หน้าคร.
- ประเวศ อินทองปาน. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญา กับ นิเวศวิทยาแนวลึกลับตามทัศนะของอาร์เน นาสส์*. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 17(2).
- ปิยะมาศ ใจไฝ. (2552). *นิเวศวิทยาเชิงจิตวิญญาณของสาทิส कुमार*. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์. (2550). *นกชีวิต*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ในดวงใจ.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2531). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วาทกรรม ภาพแทน อัตลักษณ์ วรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม 2 คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 24 พฤศจิกายน 2548

ต่างๆ และบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ฤดูกาล สถานที่ ความเชื่อ ความศรัทธา ชุมชนเมือง การเมือง ศาสนา ความรัก ผ่านอารมณ์โหยหาอดีต การตระหนักในภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยมีการนำเสนอผ่านงานกวีนิพนธ์ ใน 3 ลักษณะ คือ 1. ตัวตนกับตนเอง 2. ตัวตนกับสังคม และ 3. ตัวตนกับการประจักษ์แจ้ง

ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ วิธีคิดของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ในแง่ของการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง อันเป็นการยืนยันตนตนที่แท้จริงของเขา และยังเป็น การยืนยันถึงความรู้สึกนึกคิด ที่ว่ามนุษย์กับธรรมชาติล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแสดงความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติ ถือเป็นความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ “คนสวน” ของเรวัตร์ จึงเปรียบเสมือนตัวแทนของนักอนุรักษ์ เป็นคนสวนของโลก ตั้งในเนื้อความตอนหนึ่งของกวีนิพนธ์ นกชีวิต (1) ที่ว่า “ชีวิตคือการปลูกไม้เพียงต้นเดียว เพื่อหยั่งรากลงเสาะค้น ความลับบางประการของชีวิต”

วันชนะ ทองคำเภา. (2554). ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย. สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2548). สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น. วารสารอักษร
ศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Hall, Stuart, ed. (1997). *Representation : Cultural Representations and signifying practices*. London : Sage.